

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς καὶ τὰ γράμματα (Παπαδόπουλος Σπυρίδων Θεολόγος)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Σὲ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Χειμάρρας ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς ἔγραφε:

«Εὐγενέστατοι ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν Χειμάρραν, ἀσπάζομαι καὶ παρακαλῶ τὸν Ἅγιον Θεὸν διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν σας ὑγείαν.

Ἐγώ, ἀδελφοί μου, ὡς δοῦλος ἀνάξιος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν περιερχόμενος καὶ διδάσκων τοὺς χριστιανοὺς τὸ κατὰ δύναμιν μὲ ἄδειαν τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερέων, ἦλθαν καὶ ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας καὶ βλέπων ὅτι δὲν ἔχετε σχολεῖον νὰ διαβάζουν τὰ παιδιὰ σας χωρὶς πληρωμὴν ἐπαρακίνησα τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔδωκαν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖον σας. Πρέπει ἢ εὐγενία σας πάντες νὰ βοηθᾶτε πάντοτε τὸ σχολεῖον σας ἐξ ἰδίων πόρων ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν ἢ καὶ ἀπὸ βακούφια (ἐκκλησιαστικὰ κτήματα), διὰ νὰ λάβετε παρὰ Θεοῦ τὸν μισθὸν καὶ τιμὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων» (1)

Μέσα ἀπὸ πρόγραμμα τῶν σχολικῶν ἐκδηλώσεων κατέχει ἰδιαίτερη θέση ἡ γιορτὴ τῶν Γραμμάτων. Εἶναι, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἡ καθ' αὐτὸ γιορτὴ τοῦ σχολείου διότι ἀναφέρεται στὸ οὐσιαστικὸ ἔργο του καὶ στὸ ρόλο πού πρέπει νὰ διαδραματίζει στὴν κοινωνία.

Ἡ γιορτὴ τῶν Γραμμάτων συνδέεται μὲ τὴ μνήμη τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου. Οἱ τρεῖς τοῦτοι μεγάλοι φωστῆρες τῆς οἰκουμένης θεωροῦνται ὡς ἐκπρόσωποι τῶν γραμμάτων καὶ συνεπῶς τὰ γράμματα ἢ ἡ παιδεία καλύτερα καταξιώνονται μέσα στὸ πνεῦμα τους. Μὲ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες ἡ παιδεία πῆρε πραγματικὰ τὴ σωστή της κατεύθυνση κι ὁ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὸς λαὸς μπολιάστηκε, γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα τουλάχιστο, μέσα σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς σήμερα, ἂν θέλουμε ν' ἀμαστε συνεπεῖς μὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὡς Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, καὶ νὰ γιορτάζουμε πραγματικὰ τούτη τὴ γιορτὴ, ἀποδίδοντας τὸ ἀληθινὸ καὶ οὐσιαστικὸ νόημά της πρέπει νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ ζοῦμε μέσα σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα.

Ἐπειδὴ γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες λίγο - πολὺ ὅλοι γνωρίζουμε, θ' ἀναφερθῶ σήμερα στὴ σχέση ἑνὸς νεώτερου Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ τὰ γράμματα μιὰ καὶ κινεῖται στὰ πλαίσια ἐκείνων. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἅγιο ποὺ μνημονεύσαμε στὴν ἀρχὴ παραθέτοντας μέρος ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ του, δηλαδὴ τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό. Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς εἶναι μιὰ γιγαντιαία μορφή ποὺ ἔπαιζε καθοριστικὸ ρόλο τὴν πορεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Γιὰ ἀρκετὰ χρόνια ὅμως βρισκόταν στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους ἀλλὰ τελευταία ξαναγίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ γνωστὴ ἢ προσωπικότητά του καὶ ἐκτιμᾶται ἢ σωτήρια προσφορά του. Ἡ σχέση του μὲ τὰ γράμματα ἀποτελεῖ ἓνα μεγάλο κεφάλαιο τῆς Ἁγίας ζωῆς του γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐπέλεξα ὡς θέμα τῆς ὁμιλίας.

Λίγα λόγια γιὰ τὴ ζωὴ του. Γεννήθηκε τὸ 1714 στὸ χωριὸ Μεγάλο Δέντρο τῆς Αἰτωλίας, δηλαδὴ ἔζησε κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Ἐμαθε τὰ πρῶτα γράμματα σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ναυπακτίας καὶ στὴ συνέχεια σπούδασε ἀνώτερα γράμματα. Τέλος πῆγε στὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ παρακολούθησε φιλολογία, φυσικὲς ἐπιστῆμες καὶ φιλοσοφία. Τὸν συγκινοῦσε ὅμως ἰδιαίτερα ἡ Μοναχικὴ ζωὴ γι' αὐτὸ μετὰ τὶς σπουδὲς πῆγε στὴν ἱερὰ Μονὴ Φιλόθεου κι ἔγινε Μοναχός. Ἐκεῖ ἀφιερῶθηκε σὲ ἔντονη ἄσκηση, μελέτη καὶ προσευχὴ κι ἔτσι ἀνέβαινε σταθερὰ τὴ σκάλα τῆς Ἁγιότητος. Ὅμως, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ βιογράφος του, «εἶχε πολὺν πόθον νὰ ὠφελῆσει καὶ τοὺς ἀδελφούς του χριστιανοὺς ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔμαθε» (2). Κάτω ἀπὸ τὸν Τοῦρκο κατακτητὴ ὑπῆρχε πολλὴ ἀμορφωσιὰ κι ὁ λαὸς μπορούσε νὰ γίνεи ἔρμαιο ξενόφερτων ρευμάτων καὶ ἰδεολογιῶν καὶ νὰ χάσει τὴν πίστη του. Αὐτὰ τὰ γνώριζε ὁ Κοσμᾶς καὶ πονοῦσε ἀλλὰ δὲν ξεκινοῦσε μόνος. Ἦθελε νὰ εἶναι ἑτερόκλητος κι ὄχι αὐτόκλητος. Περίμενε τὸ κάλεσμα τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν ἄργησε νὰ ἔλθει. Ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ καμίνι τῶν δοκιμασιῶν, ἀφοῦ καθάρθηκε, φωτίστηκε καὶ ἀγιάστηκε, μπορούσε τώρα νὰ φωτίσει, νὰ ἀγιάσει τοὺς ἄλλους. Ἄλλωστε στὴν Ὀρθοδοξία αὐτὸ συνέβαινε πάντοτε. Μιὰ μέρα ἀνοίγοντας τὴν Καινὴ Διαθήκη ἔπεσε τὸ βλέμμα του στὸ χωριὸ νὰ μὴ ζητᾶ κανέναν μόνον τὸ συμφέρον τὸ δικό του ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἀδελφοῦ του. Αὐτὸ τὸ θεώρησε σὰν κλήση ἀπὸ τὸ Θεὸ (3).

Γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ ἀνάφερε τοὺς λογισμούς του στὸν Ἠγούμενο καὶ σ' ἄλλους πνευματικὸς Γέροντες. Ὅλοι τοῦδωσαν τὴν εὐχὴ καὶ εὐλογία τους. Πηγαίνει στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ συμβουλεύεται τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη. Αὐτὸς μὲ χαρὰ δίδει τὴν εὐλογία του καὶ ἔγγραφο ἄδεια γιὰ τὸ κήρυγμα. Ἔτσι ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς, ἀφοῦ κλήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, ἄρχισε τὸ τεράστιο ἔργο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὅργωσε κυριολεκτικὰ σχεδὸν ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο διδάσκοντας γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα, τὸ Χριστὸ τὴν Ἐκκλησία, τὴ Μετάνοια.

Ἄς ἀφήσουμε τὸ βιογράφο του νὰ μᾶς δώσει μιὰ ἀμυδρὴ εἰκόνα τῆς δράσης του. «Καὶ ὅπου ἂν ἐπήγαιεν ὁ τρισμακάριστος, ἐγένετο μεγάλη σύναξις τῶν

χριστιανῶν, καὶ ἤκουαν μετὰ κατανύξεως καὶ εὐλαβείας τὴν χάριν καὶ γλυκύτητα τῶν λόγων του, καὶ ἀκολούθως ἐγένετο καὶ μεγάλη διόρθωσις καὶ ὠφέλεια ψυχική. Ἦτο δὲ ἡ διδαχὴ του ἀπλουστάτη ὡσὰν ἐκείνη τῶν ἀλιέων. Ἦτο γαλήνιος καὶ ἡσύχιος, ὁποῦ ἐφαίνετο καθολικὰ νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἱλαροῦ καὶ ἡσυχου Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς ἄνωθεν συνήργει καὶ ἐβεβαίωνε τὰ λόγια του μὲ σημεῖα καὶ θαύματα, καθὼς ποτε διὰ τῶν τοιούτων θαυμάτων ἐβεβαίωνε καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων του.(4)

Ὡστε οὐσιαστικὰ ὁ Ἅγιος Κοσμάς κήρυττε τὴ μετάνοια καὶ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ ἀπ' ὅπου περνοῦσε ἐνδιαφερόταν καὶ γιὰ τὰ γράμματα, τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ. Θεωροῦσε τὴν παιδεία, μεταξὺ ἄλλων σὰν «προϋπόθεση ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἵδρυση σχολείων σὰν τὸ βασικότερο καὶ σπουδαιότερο ἔργο ὑποδοχῆς πού θὰ φέρει στὸν κατάλληλο καιρὸ τὸ «ποθούμενο» δηλαδή τὴ λευτεριά ἀπὸ τοὺς Τούρκους». Συχνὰ ἀκουόταν ὁ πιὸ κάτω διάλογος.

— Ἔχετε σχολεῖο ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας διὰ νὰ διαβάζουν τὰ παιδιὰ;

— Δὲν ἔχομεν ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

— Νὰ μαζευτῆτε ὅλοι νὰ κάμετε ἓνα σχολεῖο καλόν, νὰ βάλετε καὶ ἐπιτρόπους νὰ τὸ κυβερνοῦν, νὰ βάνουν Δάσκαλον, νὰ μαθαίνουν ὅλα τὰ παιδιὰ γράμματα, πλούσια καὶ πτωχά... διότι, χωρὶς σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τὸ σκότος.(5)

Ἄλλοτε πάλι ζητοῦσε σὰν χάρη τὴν ἵδρυση σχολείου: «Ὡσὰν θέλετε, ἔλεγε, χαρίσατέ μου καὶ ἓνα σχολεῖο ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παιδιὰ σας» (6)

Ἔτσι μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου λειτούργησαν 10 σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ περίπου 200 κατώτερα. Ἕνα πραγματικὰ τεράστιο ἔργο ἂν ἐπιπλέον λάβουμε ὑπ' ὄψη τὶς τότε συνθῆκες καὶ ἰδιαίτερα τὴ σκλαβιά. Γι' αὐτὸ ὁ Ἅγιος χαρακτηρίστηκε ὡς «Διδάσκαλος τοῦ Γένους», «Μεγάλος Διδάχος», «ὁ Ἅγιος τῶν Σχολείων». Ἀκόμα γράφτηκε καὶ τοῦτο: «Ἕνας αὐτὸς ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν Ὑπουργείου Παιδείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας» (7)

Καιρὸς ὅμως ν' ἀρθοῦμε στὸ πιὸ οὐσιαστικὸ θέμα: Ποιὰ γράμματα, ποιὰ παιδεία συνιστοῦσε ὁ Ἅγιος Κοσμάς; Νομίζω εἶναι βασικώτατο ἐρώτημα πού πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ξεκαθαρίσουμε. Γιὰ νὰ κατανοήσουμε ὅμως καλύτερα τὰ πράγματα πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ ἓνα ἄλλο ἐρώτημα: Πῶς ἔβλεπε τὸν ἄνθρωπο ὁ Ἅγιος, ποιὰ ἀξία τοῦ ἀπέδιδε;

Ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Κοσμάς δίδασκε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα πού εἶναι ὑλικὸ

στοιχείο καὶ ἀπὸ ψυχὴ πὸ εἶναι πνευματικὴ καὶ ἀθάνατη. Ὁ Θεὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο στὸν Παράδεισο γιὰ νὰ ζεῖ αἰώνια μαζί του ἀλλὰ μὲ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τὴν αἰώνια ζωὴ· ἔχασε τὴν κοινωνία μὲ τὸ Θεό. Ὁ Κύριος σπλαχνίστηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐνανθρωπήθηκε καὶ μὲ τὴν ὅλη ζωὴ του μᾶς ἔσωσε.

Εἰδικώτερα ἀναφερόμενος στὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου ἔλεγε: «Ἡμεῖς, χριστιανοὶ μου, δὲν ἔχομεν ἐδῶ πατρίδα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἔκαμε μὲ τὸ κεφάλι ὀρθούς, καὶ μᾶς ἔβαλε τὸν νοῦν εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, διὰ νὰ στοχαζώμεθα πάντοτε τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ἀληθινὴν πατρίδα μας (8).

Ἄλλοῦ τονίζοντας ποιά πράγματα ἔχουν τὴν πραγματικὴ ἀξία στὸν ἄνθρωπο δίδασκει: «Τοῦτο σᾶς λέγω καὶ σᾶς παραγγέλλω κἄν ὁ οὐρανὸς νὰ κατεβῆ κάτω, κἄν ἡ γῆ νὰ ἀνεβῆ ἐπάνω, κἄν ὅλος ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ, καθὼς μέλλει νὰ χαλάσῃ, σήμερον, αὔριον, νὰ μὴ σᾶς μέλη τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Θεός. Τὸ κορμὶ σας ἄς τὸ καύσουν, ἄς τὸ τηγανίσουν· τὰ πράγματά σας ἄς σᾶς τὰ πάρουν· μὴ σᾶς μέλλει· δώσατέ τα· δὲν εἶναι ἰδικά σας. Ψυχὴ καὶ Χριστὸς σᾶς χρειάζονται. Αὐτὰ τὰ δύο ὅλος ὁ κόσμος νὰ πέσῃ, δὲν ἢμπορεῖ νὰ σᾶς πάρῃ, ἐκτὸς καὶ τὰ δώσετε μὲ τὸ θέλημά σας. Αὐτὰ τὰ δύο νὰ τὰ φυλάγετε, νὰ μὴ τὰ χάσετε» (9).

Συνεπῶς, μὲ δυὸ λόγια, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἔβλεπε τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ προορισμὸ του νὰ ὁμοιωθεῖ καὶ νὰ ζήσῃ αἰώνια μαζί μὲ τὸ Δημιουργό. Εὐκόλα τώρα μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε τὴν παιδεία πὸ συνιστοῦσε. Ἄλλωστε μίλησε τόσο ξεκάθαρα γι' αὐτὸ τὸ θέμα πὸ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν παρερμηνεῖες. Ἦθελε, ὁ Ἅγιος, παιδεία Χριστοκεντρικὴ πὸ νὰ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐκκλησία καὶ τὸ Θεό, πὸ νὰ ἀποβλέπει στὴ θέωση καὶ σωτηρία(10). Δηλαδή παιδεία πὸ νὰ ἐξυπηρετᾷ ἀληθινὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ κυριώτερο νὰ τὸν ὀδηγεῖ στὸν προορισμὸ του. Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς μιλοῦσε καθαρὰ καὶ εἰλικρινὰ στὸ λαό, δὲν ἤθελε νὰ τὸν ξεγελά. Τοῦλεγε τὴν ἀλήθεια γι' αὐτὸ καὶ πέτυχε. Ἔτσι καὶ στὸ θέμα τῶν γραμμάτων δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ μία ἀπλὴ μόρφωση ἀλλὰ γιὰ τὰ γράμματα ἐκεῖνα πὸ θὰ βοηθοῦσαν τὸν ἄνθρωπο νὰ βρεῖ τὸ σωστὸ προσανατολισμὸ στὴ ζωὴ του. Ἄς ἀκούσουμε μερικὲς σκέψεις του.

«Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ στερεώνετε σχολεῖα Ἑλληνικά, ἔλεγε, νὰ φωτίζονται οἱ ἄνθρωποι· διότι διαβάζοντας τὰ ἑλληνικά τὰ ἡῦρα ὁποῦ λαμπρύνουν καὶ φωτίζουν τὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ἀνθρώπου. Καθὼς φωτίζει ὁ ἥλιος τὴν γῆν, ὅταν εἶναι ξαστεριά καὶ βλέπουν τὰ μάτια μακρὰ, ἔτσι βλέπει καὶ ὁ νοῦς τὰ μέλλοντα· ἀποικάζουν (ἀντιλαμβάνονται) ὅλα τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, φυλάγονται ἀπὸ κάθε λογῆς κακὸν καὶ ἁμαρτίαν· διατὶ τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὴν ἐκκλησίαν, μανθάνομεν τί εἶνε ὁ Θεός, τί εἶνε ἡ Ἁγία Τριάς, τί εἶνε ὁ ἄγγελος, τί εἶνε ἡ ἀρετὴ, τί εἶνε οἱ δαίμονες, τί εἶνε ἡ κόλασις. Τὰ πάντα ἀπὸ τὸ σχολεῖο τὰ μανθάνομεν» (11).

Ἄλλοῦ πάλι δίδασκε: «Καὶ ἂν δὲν ἐμάθετε οἱ πατέρες, νὰ σπουδάσετε τὰ παιδιὰ σας, νὰ μανθάνουν τὰ ἑλληνικά, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶνε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάσης τὰ Ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἠμπορεῖς νὰ καταλάβεις ἐκεῖνα ὁποῦ ὁμολογεῖ ἡ Ἐκκλησίας μας. Καλύτερον, ἀδελφέ μου, νὰ ἔχης ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρὰ νὰ ἔχης βρύσες καὶ ποτάμια· καὶ ὡσὰν μάθης τὸ παιδί σου γράμματα, τότε λέγεται ἄνθρωπος. Τὸ σχολεῖον ἀνοίγει ἐκκλησίας· τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰ μοναστήρια»(12).

Νομίζω, τὰ κείμενα ποὺ παραθέσαμε μιλοῦν μόνον τοὺς καὶ δὲν χρειάζονται σχόλια.

Τὸ παιδευτικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἔχει τεράστια σημασία γιὰ πολλοὺς καὶ διάφορους λόγους. Κατ' ἀρχὴν ἀφύπνισε τοὺς ὑπόδουλους καὶ ἀμόρφωτους Ραγιαδες. Ἔπειτα μέσω τῆς παιδείας ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸν ἐγκαταλελειμμένο λαὸ τὴν ὀρθὴ πορεία ζωῆς, τὴν πορεία πρὸς τὸ Θεό. Ἀκόμα αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου ἔχει μιὰ προφητικὴ διάσταση γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς εἶχε τὸ προφητικὸ χάρισμα. Πολλὲς προφητεῖες τοῦ ἐκπληρώθηκαν κι ἄλλες περιμένουν τὴν ἐκπλήρωσή τους. Μήπως λοιπὸν τὸ προφητικὸ του βλέμμα διαπίστωνε τὴ διαστροφή ποὺ θὰ ὑφίστατο ἡ παιδεία στὸ ἐλεύθερο Ἑλληνικὸ κράτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ γι' αὐτὸ προσπάθησε νὰ ζυμώσει τὸ λαὸ μὲ τὸ Ἑλληνορθόδοξο πνεῦμα; Ἄν ναι, τότε ἐπαληθεύθηκε ἄλλη μιὰ φορά. Καὶ ἐξηγοῦμαι καλύτερα.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 στὴ ψυχὴ τοῦ ἔθνους συνταιριάζονταν, κατὰ ἓνα μέρος, κλασσικὸς πολιτισμὸς καὶ ὀρθόδοξη γραμματεία. Αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τὸ βᾶθος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδιαίτερα ἡ Ὀρθοδοξία ὑπῆρξε τὸ δένδρο ποὺ γύρω του ἀναπτύχθηκε τὸ ἔθνος δύο σχεδὸν χιλιάδες χρόνια (13).

Μετὰ τὴν Ἐπανάσταση ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἄρχισε νὰ νοθεύεται. Πολλοὶ διανοούμενοι ποὺ τὰ χρόνια του ἀγῶνα ἀναπαύονταν στὰ Εὐρωπαϊκὰ σαλόνια καὶ ἀκόμα οἱ Βαυαροί, βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ φέρουν στὸ Ἑλλαδικὸ κρατίδιο τὴν Εὐρωπαϊκὴ διανόηση, μιὰ διανόηση ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν παράδοση τοῦ τόπου.

Έτσι ό μέχρι χτές ταπεινός ραγιάς πού εΐχε κρατηθεΐ τέσσερις αΐώνες στη ζωή με τόν κρασί τής Ρωμηοσύνης καΐ τόν ψωμί τής Όρθοδοξίας, έβγαινε τώρα στην έλευθερία για να μάθει πώς στην καινούργια πορεία του έθνους δέν θα εΐχαν πέραση οΐ παλιοΐ καΐ δοκιμασμένοι του θησαυροΐ. Για να γίνει «άνθρωπος» έπρεπε ν' ακολουθήσει τή Δύση, να γίνει Εύρωπαΐος. Έτσι γίνεται μιὰ απόπειρα απογύμνωσής του, ένας βιασμός άλλοτριώσής του απ' ότi εΐχε κρυφόν καμάρι τόνους αΐώνες.

Δηλαδή πρέπει να αναγνωρίσουμε ότi ή παιδεία, μετεπαναστατικά στηρίχθηκε μονόπλευρα στα κλασσικά γράμματα, καΐ μάλιστα όπως τα έβλεπε ή Εύρώπη, παραμερίζοντας τή Χριστιανική γραμματεΐα δηλαδή τήν Όρθοδοξία. Ός πρότυπα τών όργανωτών τής παιδείας γίνονται οΐ Εύρωπαΐοΐ κλασσικιστές(14). Βέβαια μ' αυτά δέν θέλω να ύποτιμήσω τήν κλασσική γραμματεΐα, ούτε όμως έπιτρέπεται να στηριχθοΐμε μόνο σ' αυτή παραμερίζοντας τήν Όρθοδοξία. Όπως σημειώνει ό φιλόλογος Βασΐλειος Λαούρδας «από τήν κλασσική γραμματεΐα ό νέος Έλληνας θα διδαχθεΐ τήν όμορφία τής έλεύθερης ψυχής, τόν ήθος του πολΐτη, τή συνείδηση τής έθνικής ένότητας. Από τήν Όρθόδοξη γραμματεΐα θα διδαχθῆ τόν λόγο του ένσαρκωθέντος Θεοΐ. Ανάμεσα στους δύο αυτούς κόσμους, τόν κόσμο πού ψάχνει για τήν αλήθεια καΐ τόν κόσμο πού έχει βρεΐ τήν αλήθεια ύπάρχουνε σημεία ένωσης καΐ σημεία χωρισμοΐ (15). Νομίζω με τήν τελευταΐα σκέψη ξεκαθαρίζονται τα πράγματα καΐ μπαΐνουν στη σωστή τους βάση. Η διευκρίνιση για τόν κόσμο πού ψάχνει να βρεΐ τήν αλήθεια καΐ γι' αυτόν πού τήν βρήκε καΐ τήν κατέχει δΐδει τή σωστή αξιολόγηση. Δυστυχώς αυτό παραγνωρίστηκε μετεπαναστατικά.

Σ' αυτή τήν τάση αποπροσανατολισμοΐ του Έλληνισμοΐ καΐ κυρίως από τήν Όρθόδοξη Παράδοση άντέδρασαν άρκετοΐ. Μεταξύ αυτών κι ένας φωτισμένος μοναχός, γνωστός με τόν όνομα Παπουλάκος πού με τόν κήρυγμα του ξεσήκωσε μιὰ εΐρηνική επανάσταση. Ό Παπουλάκος σύγκρινε ακριβώς τις νέες τάσεις με τή διδασκαλία του Αγΐου Κοσμά καΐ παρουσίαζε τή διαφορά. «Ό πατέρας του Έθνους», ό Αγΐος Κοσμάς ό Αΐτωλός μάς όρμήνευε να μαθαΐνουμε γράμματα, αλλά μάς δΐδαξε να ακονΐζουμε τόν μυαλό μας στο άκόνι του Χριστοΐ»(16), έλεγε ό Παπουλάκος σ' αντίθεση τής νέας καταστάσεως. Να γιατί εΐπα προηγουμένως ότi τόν παιδευτικό έργο του Αγΐου εΐχε Προφητική διάσταση.

Σήμερα πού γίνεται τόνος λόγος για τήν παιδεία καΐ γενικότερα για τήν πορεία του Έλληνισμοΐ νομίζω αξΐζει τόν κόπο να ακούσωμε τή φωνή του Αγΐου Κοσμά του Αΐτωλοΐ. Μιὰ φωνή πού εΐναι αποτέλεσμα προσωπικών βιωμάτων καΐ εμπειριών αλλά καΐ άνωθεν φωτισμοΐ, μιὰ φωνή αλήθειας καΐ γνησιότητας πού έπισφραγΐστηκε με τόν μαρτυρικό θάνατο του Αγΐου.

Τελιώνω με μιὰ σκέψη του συγγραφέα Κώστα Σαρδελη. «Άν τόν έθνος δέν βιώσει

τὸ πνεῦμα τοῦ Ἁγίου Κοσμά καὶ τῶν ἄλλων προδρομικῶν μορφῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς, εἶναι καταδικασμένο σὲ πνευματικὸ θάνατο. Ἡ ἐλπίδα ποὺ ἀπομένει σὲ μένα εἶναι ὁ λαός μας. Αὐτὸς ποὺ ὑψωσε τὸν ταπεινὸ του Διδάχο ὡς τὴν ἀγιότητα, θὰ ὑψώσει καὶ τὸ Γένος μας στὸν ἀληθινὸ του προορισμὸ μέσα στὸ σημερινὸ κόσμο (17).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- (1) Ἐπ. Αὐγ. Ν. Καντιώτου, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. 4η, Ἀθήναι 1971. σ. 307-308
- (2) Αὐτόθι σ. 52
- (3) Αὐτόθι σ. 53
- (4) Αὐτόθι σ. 54-55
- (5) Αὐτόθι σ. 114 -115
- (6) «Κοινωνία», Ἔτος ΚΓ΄ Ἰουλ. — Σεπτ. 1980, Τεῦχος 3, σ, 281
- (7) Αὐτόθι σ. 281
- (8) Ἐπ. Αὐγ. Ν. Καντιώτου, ἔνθ. ἀν. σ. 117
- (9) Αὐτόθι, σ. 177
- (10) Πρβλ. Κώστα Σαρδελῆ, Ὁ προφήτης τοῦ Γένους, ἔκδ. Ἀστέρος, σ. 46-48
- (11) Ἐπ. Αὐγ. Ν. Καντιώτου, ἔνθ. ἀν σ. 269-270
- (12) Αὐτόθι σ.188
- (13) Πρβλ. Βασιλείου Λαούρδα, Θέματα Παιδείας, β΄ ἔκδ. Θεσ, 1979,β . 14, 15.
- (14) Πρβλ. Αὐτόθι σ. 14
- (15) Αὐτόθι σ. 17
- (16) Αὐτόθι σ. 12
- (17) Παράδοση, Τεῦχος 18-20, σ.20

Πηγή: agiazoni.gr